

บทวิจารณ์หนังสือ

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2556). การจัดการและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน. สงขลา: สถาบันสันติศึกษา. จำนวน 127 หน้า ราคา 300 บาท

อารีย์ นัยพินิจ¹

หนังสือ เรื่อง “การจัดการและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน” เป็นหนังสือเล่มหนึ่งที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก ซึ่งผู้เขียนได้รวบรวมประสบการณ์จากการทำวิจัยและการบรรยายในวิสาหกิจชุมชนแล้วนำมารวบรวมเขียนเป็นหนังสือเล่มนี้ ซึ่งมีหลายบทที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน รวมไปถึงการจัดการแนวใหม่ เช่น การรับช่วงการผลิตของวิสาหกิจชุมชนซึ่งสามารถใช้เป็นกลยุทธ์สำหรับวิสาหกิจหมู่บ้าน วิสาหกิจขนาดย่อม หรือธุรกิจครอบครัวได้ นอกจากนี้ในหนังสือเล่มนี้ยังมีตัวอย่างแบบประเมินวิสาหกิจ ใบคำขอจัดตั้งวิสาหกิจ และพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ปี พ.ศ. 2548 ให้ผู้อ่านได้ทำความเข้าใจอีกด้วย ซึ่งผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาของหนังสือไว้ 6 บท ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 วิสาหกิจชุมชน เป็นบทที่ผู้เขียนอธิบายถึงวิสาหกิจชุมชน รูปแบบ ประเภท การจดทะเบียน รวมไปถึงปัญหาของวิสาหกิจชุมชน เช่น ปัญหาการผลิตที่พบว่าการผลิตจำนวนมากของวิสาหกิจชุมชนเป็นงานฝีมือ โดยใช้ทักษะแรงงานของสมาชิกผลิตเป็นหลัก โดยมีการใช้เครื่องจักรค่อนข้างน้อย ทำให้ต้นทุนโดยส่วนใหญ่อยู่ที่ต้นทุนค่าจ้างแรงงานเพื่อการผลิต ถัดมาคือ ปัญหาการตลาด ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของวิสาหกิจชุมชนจำนวนมาก เพราะการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยส่วนมากเกิดจากการรวมตัวกันของชาวบ้านผู้อยู่ในชนบทซึ่งมักจะขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ และวิถี

ชาวบ้านมักจะใช้การผลิตนำการตลาด กล่าวคือ ผลิตสินค้าในสิ่งที่ตนเองชอบหรือมีความชำนาญ เมื่อผลิตเสร็จแล้วจึงค่อยมาคิดว่าจะผลิตแล้วจะขายใคร ขายที่ไหน ขายอย่างไร เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการอธิบายปัญหาอื่นๆ อีกเช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือปัญหาที่เกิดจากการสนับสนุนจากภาครัฐ เป็นต้น ซึ่งในบทนี้เป็นการรวบรวมแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญหลายท่าน รวมไปถึงผลการศึกษาของผู้เขียนเองซึ่งได้พบปัญหาจากการทำวิจัยวิสาหกิจชุมชนมาหลายปี

บทที่ 2 การจัดการวิสาหกิจชุมชน เป็นการอธิบายวิธีการจัดการวิสาหกิจชุมชนแบบง่ายๆ ประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงและต้องคิดวิเคราะห์ทั้งก่อนจะเริ่มดำเนินการและหลังจากดำเนินการ ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาสาระของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น การวางแผนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน แบ่งไว้ 7 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 การประเมินสถานะแวดล้อมภายนอกขององค์กร ขั้นตอนที่ 2 การประเมินสถานะแวดล้อมภายในองค์กร ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดวิสัยทัศน์ขององค์กร ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดภารกิจขององค์กร ขั้นตอนที่ 5 การกำหนดวัตถุประสงค์การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ขั้นตอนที่ 6 กำหนดกลยุทธ์การดำเนินงาน และขั้นตอนที่ 7 การจัดทำแผนปฏิบัติการในด้านการตลาดของวิสาหกิจชุมชน ผู้เขียนได้อธิบายว่า จะต้องใช้การตลาดนำการผลิต กล่าวคือ จะต้องรู้ว่า ผลิตเพื่ออะไร ใครคือผู้ซื้อ ขายใคร ขายที่ไหน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ Ph.D. (Public Administration) คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น E-mail: arekul@kku.ac.th

ขายอย่างไร ราคาขายเท่าไร และสินค้าแบบไหนที่ลูกค้าในกลุ่มเป้าหมายต้องการ นอกจากนั้น ผู้เขียนยังได้อธิบายมาตรฐานวิสาหกิจชุมชนมีความจำเป็นต่อการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชน เพราะเป็นเครื่องหมายรับประกันว่า กลุ่มวิสาหกิจที่ได้รับการรับรองมาตรฐานมีมาตรฐานการผลิต สินค้ามีความปลอดภัย และมีการควบคุมดูแลมาตรฐานการผลิตต่างๆ ซึ่งสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค ซึ่งการจัดการแต่ละหัวข้อในบทนี้ ผู้เขียนได้สรุปแล้วอ่านเข้าใจง่าย ดูกระชับ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนได้ต่อไป

บทที่ 3 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน เป็นการอธิบายแนวคิดการผลิตภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งบอกวิธีการดำเนินงานเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนสามารถอยู่รอดได้ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งการผลิตในระดับพอเพียงและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนทีละขั้น ไม่ก้าวกระโดด จะทำให้วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง และเมื่อมีความมั่นคงแข็งแรงในขั้นปัจจุบันแล้ว การพัฒนาตนเองในขั้นต่อไปหรือตลาดสากลก็ไม่ใช่เรื่องยากจนเกินไป ซึ่งในบทนี้ได้บอกประเด็นสำคัญที่วิสาหกิจชุมชนจะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ โดยการผลิตจะต้องอยู่บนฐานคิดว่าการผลิตต้องมาจากพื้นฐานทางทรัพยากรและวัตถุดิบในท้องถิ่น และไม่ควรจะเป็นการผลิตที่ต้องไปซื้อวัตถุดิบจากนอกชุมชนมาใช้เป็นวัตถุดิบเพื่อการผลิตเพราะจะทำให้มีต้นทุนการผลิตเพิ่มมากขึ้น เน้นการจ้างงานในชุมชนโดยหรือเน้นให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการผลิตเพราะจะทำให้ก่อเกิดรายได้แก่สมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นการช่วยสนับสนุนระบบเศรษฐกิจชุมชนอีกทางหนึ่ง ส่วนการไม่แสวงหากำไรมากเกินไป คือ ระดับการผลิตที่เหมาะสมกับความสามารถและศักยภาพในการผลิตของตนเอง มีความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า คือ ไม่ขายสินค้าที่มีราคาแพงเกินความเป็นจริง และไม่ลงทุนอะไรเกินกำลังความสามารถของตนเองเช่น การใช้อุปกรณ์หรือเครื่องจักรเพื่อการผลิตที่ไม่จำเป็นต้องซื้อมาในราคาแพงมากนัก อุปกรณ์ในการผลิตบางอย่างที่สามารถใช้ภูมิปัญญาในการประยุกต์ใช้เพื่อสร้าง

เครื่องมือหรืออุปกรณ์เพื่อการผลิตเองได้ก็ควรจะทำ

บทที่ 4 วิสาหกิจชุมชนกับการรับช่วงการผลิต เป็นการนำเสนอแนวคิด “การส่งต่อการผลิตและการรับช่วงการผลิต” มาประยุกต์ใช้กับวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนสามารถหารายได้เพิ่ม เพื่อความมั่นคงในการดำเนินกิจการ จากการใช้ประสิทธิภาพ หรือกำลังการผลิตที่ยังเหลืออยู่มาเป็นผู้รับช่วงการผลิตให้แก่อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดใหญ่ การที่วิสาหกิจชุมชนเข้ามาเป็นผู้รับช่วงการผลิตก็คือ การตลาดผูกพันทำให้มีรายได้และคำสั่งผลิตที่แน่นอน ทำให้วิสาหกิจชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งทางด้านรายได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งระบบการส่งต่อการผลิตจากอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดใหญ่ไปยังผู้รับช่วงการผลิตที่เป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนและผู้รับช่วงการผลิตส่วนบุคคล จะทำให้เกิดการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจออกไปยังสถานที่ที่มีการรับช่วงผลิต ส่งผลให้พื้นที่เหล่านั้นมีสภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ประชากรในพื้นที่ที่มีการรับช่วงผลิตก็จะมีรายได้เพิ่มมากขึ้น และจากการที่มีรายได้เพิ่มมากขึ้นทำให้การย้ายถิ่นฐานจากชนบทเข้าสู่ชุมชนเมืองเพื่อหางานทำจะมีปริมาณลดลง ส่งผลต่อดีต่อครอบครัวโดยรวม อาทिकครอบครัวไม่ต้องแยกจากกัน กลุ่มคนวัยทำงานไม่ต้องเดินทางเข้าเมืองเพื่อหางานทำ ทำให้สามารถอยู่บ้านทำงาน ดูแลครอบครัว บุตรหลาน และผู้สูงอายุได้ในเวลาเดียวกัน ดังนั้น การส่งต่อและการรับช่วงผลิตจึงเป็นกลยุทธ์เพื่อการบริหารและพัฒนาอย่างหนึ่งเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ที่ยั่งยืน ดังนั้นวิสาหกิจชุมชน ควรจะอาศัยความได้เปรียบทางด้านต้นทุนแรงงาน ทักษะแรงงาน โครงสร้างพื้นฐานของประเทศที่ดี และการสนับสนุนด้านอุตสาหกรรมจากภาครัฐเข้ามาสู่การพัฒนาตนเองเป็นผู้รับช่วงการผลิตเพื่อเป็นการเสริมฐานรายได้ และใช้เวลาว่างจากการผลิตสินค้าหลักของตนเองมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ซึ่งจะเป็นการสร้างงานให้คนในชุมชนและสมาชิกที่เข้าร่วมกันผลิต ทำให้เกิดผลดีต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมในพื้นที่ และยังนำสู่ความยั่งยืนของวิสาหกิจ

ชุมชนต่อไปในอนาคต

บทที่ 5 การประเมินวิสาหกิจชุมชน เป็นการอธิบายขั้นตอนการประเมินวิสาหกิจชุมชน มีการนำเสนอแบบประเมินของสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการปรับปรุงฉบับล่าสุดในปี พ.ศ. 2555 เพื่อให้นำมาประเมินศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน ใครคือผู้ประเมิน รวมไปถึงประโยชน์ที่ได้จากการประเมิน วิสาหกิจชุมชนสามารถนำข้อมูลการประเมินศักยภาพไปใช้ประกอบการขอรับรองมาตรฐานสินค้าจากหน่วยงานภาคีและเครือข่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำข้อมูลการประเมินศักยภาพไปใช้ประกอบการพิจารณาตามแผนงานหรือโครงการที่วิสาหกิจชุมชนเสนอขอรับการสนับสนุน เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานวิสาหกิจชุมชนนำข้อมูลไปพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ก้าวหน้าและยั่งยืน ตลอดจนสามารถนำไปประกอบการจัดทำแผนค่าของงบประมาณสนับสนุนแก่วิสาหกิจชุมชนจากหน่วยงานภาคีต่างๆ และการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนจะทำให้วิสาหกิจชุมชนทราบความบกพร่องของการดำเนินงานและนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาตัวเองให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยมีเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานวิสาหกิจชุมชนของอำเภอ จังหวัด และนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลคอยเป็นพี่เลี้ยงและให้คำปรึกษาแก้ไขปรับปรุงให้พัฒนาได้ดีขึ้น ตลอดจนเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจช่วยเหลือสนับสนุนแก่วิสาหกิจชุมชนของทุกภาคส่วนและหน่วยงานภาคีเครือข่ายต่างๆ ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนจึงควรประเมินตัวเองตลอดเวลาเพื่อพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไป นอกจากนั้นยังมีการนำเสนอแนะปัจจัยที่จะนำไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เช่น ความคิดริเริ่ม ความสามารถในการบริหารจัดการ และบทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิกเป็นต้น ซึ่งในแต่ละหัวข้อผู้เขียนได้อธิบายไว้ค่อนข้างละเอียดว่าแต่ละปัจจัยจะต้องทำอย่างไรบ้าง และเกี่ยวข้องกับหน่วยงานใดๆ ที่จะต้องมาสนับสนุนเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จได้

บทที่ 6 กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มทะเลสาบสงขลา เป็นการนำเสนองานวิจัย ที่ผู้เขียนนำมาปรับปรุงและอธิบายให้กระจ่างมากขึ้นในหลายๆ กรณีศึกษา รวมไปถึงการนำเสนอบทวิเคราะห์และข้อเสนอสำหรับการพัฒนา ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านอย่างยิ่ง ที่น่าสนใจ คือ มีการวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัญหาด้านต่างๆ ของวิสาหกิจชุมชน แนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะที่จะต้องพัฒนาและภาครัฐจะต้องเข้ามาสนับสนุนเรื่องใดบ้าง ซึ่งการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนดังกล่าวหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ทั้งรัฐบาลส่วนกลาง เช่น กระทรวง กรม และฝ่ายและแผนกต่างๆ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยทุกหน่วยงานภาครัฐจะต้องร่วมมือกันทำงานเชิงบูรณาการ กล่าวคือทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลกัน และมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนได้รับการสนับสนุนส่งเสริมอย่างเต็มที่ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ปี พ.ศ. 2548

กล่าวโดยสรุป ในทัศนะของผู้วิจารณ์หนังสือ หนังสือเรื่อง “การจัดการและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน” เป็นหนังสือที่อ่านง่าย ผู้เขียนได้ใช้แผนผังไดอะแกรมเพื่อสรุปเนื้อหาบางช่วงบางตอนไว้เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น หนังสือเล่มนี้ได้อธิบายวิธีการจัดการและวิธีการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนซึ่งผู้อ่านจะได้แนวคิดและความรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป รวมไปถึงกรณีศึกษาและบทวิเคราะห์ต่างๆ ซึ่งหนังสือเล่มนี้เหมาะเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้อ่านตั้งแต่ระดับเจ้าหน้าที่รัฐ ที่เกี่ยวข้องจนกระทั่งนิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป นอกจากนั้น ชาวบ้านผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นฐานรากทางเศรษฐกิจของสังคมก็ควรจะมีโอกาสได้รับรู้ทัศนะของผู้เขียนในแง่มุมต่างๆ ของหนังสือเล่มนี้ เพื่อที่จะได้นำไปปรับใช้กับวิสาหกิจชุมชนของตนเองต่อไป ซึ่งผู้วิจารณ์หนังสือหวังว่าหนังสือเล่มนี้น่าจะได้รับการเผยแพร่โดยทั่วไปเพื่อเป็นประโยชน์ในแง่เชิงวิชาการ และเชิงสาธารณประโยชน์ต่อไป

Aree Naipinit is an Assistant Professor in Management at Faculty of Management Science, Khon Kaen University, Thailand. She received her PhD in Public Administration from Magadh University, India and MBA from Kasetsart University, Thailand. She specializes in management, tourism management, and SME management.